

AYDIN'DA CİHAOĞULLARINA AİT İKİ SU YAPISI: CİHANOĞLU ABDÜLAZİZ VE ATİKE HANIM ÇEŞME-SEBİLİ

Muzaffer YILMAZ^{1*}

¹: İnönü Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Resim Bölümü, 44280, Malatya.

Özet

Son klasik abide olan Sultanahmet Camii'nden sonraki öncü denemeler sayılmazsa, 18. yüzyıl, Osmanlı Sanatında batılılaşma eğilimlerinin ciddi olarak görülmeye başladığı dönemin başlangıcı olarak kabul edilir. Barok, Rokoko ve Ampir üslupların bir arada görüldüğü 18-19. yüzyıl Türk Sanatında batılı tesirler ilk olarak küçük ölçekli su yapılarında, çeşme ve sebillerde kendini göstermeye başlamış ve özellikle İstanbul bu süreçte çok sayıda çeşme ve sebille donatılmıştır. İstanbul'da saray ve çevresi tarafından yürütülen imar faaliyetleri taşrada daha çok ayanların himayesinde gelişmekle birlikte, başkenttekine denk eserler ortaya koyabilme yarışı pek çok Anadolu şehrinde eşsiz eserlerin ortaya çıkmasına imkân tanımıştır. İzmir bu bağlamda bölgenin en önemli cazibe merkezi olsa da, Aydın'da tarihi geçmişi ve İzmir'e olan konumu itibarıyla önemli bir yerleşim yeri olarak ön plana çıkmaktadır. Bu makalede, Batı Anadolu'nun önemli vilayetlerinden olan Aydın'ın il merkezinde yer alan ve bölgenin önemli ailelerinden Cihanoğulları tarafından 18. yüzyılda inşa ettirilen iki adet kendine has özellikler gösteren su yapısı ele alınmış ve geç dönem Osmanlı Mimarisi içerisindeki önemi vurgulanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Su Mimarisi, Aydın, Ayan, Çeşme-Sebil

TWO WATER CONSTRUCTIONS BELONGING TO CİHANOGULLARI IN AYDIN: A PUBLIC FOUNTAIN NAMED AS CİHANOGLU ABDULAZİZ AND MISS ATİKE

ABSTRACT

Apart from the pioneer trials after the Sultanahmet Mosque, which is the last classical monument, 18th century is acknowledged as the beginning of the tendencies in Ottoman Art seriously. In Turkish Art, 18th and 19th centuries when baroque, rococo and ampir styles were together, the first westerner impressions were on the small scale water constructions, fountains and public fountains and especially İstanbul was equipped with tons of fountains and public fountains in this process. Town planning works, which were managed by Palace and Palace circles in İstanbul, were developed under the patronage of landed proprietors in rural. The competition for doing equal works similar to the ones in capital allowed many of Anatolian cities for doing unique masterpieces. In this sense, though İzmir is the most important attraction centre in its area, also Aydın became prominent settlement place thanks to its historical and remoteness to İzmir. In this article, two water constructions, which have unique characteristics and which were built by an important family, Cihanoğulları in 18th century at Aydın's city centre—which is one of the important cities of West Anatolia—are discussed and their importance in late Ottoman Architecture were emphasized.

Keywords: Ottoman, Water Architecture, Aydın, Elite, Foundation

* Yazışma yapılacak yazar: muzaffer.yilmaz@inonu.edu.tr

Makale metni 23.07.2014 tarihinde dergiye ulaştırılmış, 03.09.2014 tarihinde basım kararı alınmıştır.

Giriş

Ayan, kelime anlamı olarak ileri gelen, halk mümessilliği gören, zengin manaları taşımaktadır (Pekalın, 1983). Terim olarak ise Osmanlı ileri gelenleri olarak tanımlayabileceğimiz ayanlar, 18. Yüzyıla kadar kurumsal bir kimlik kazanmamış, Osmanlı İmparatorluğunun siyasi ve ekonomik açıdan etkinliğinin yavaş yavaş azalmasıyla, bir derebeylik rejimine benzetilebilecek şekilde, Anadolu'da kendiliğinden kurulmaya başlamıştır (Akdağ, 1963). Varlıkları Celali isyanlarına kadar giden ve son dönem Osmanlı siyasetine damga vuran ayanların, özellikle Anadolu'da kuvvetlenmesinde idari yapıda yapılan değişiklikler, merkezi otoritenin zayıflaması, vergi toplama usulü, vilayet ve şehir kethüdalığının teşekkülünün etkileri vardır (Özkaya, 1994).

Batı Anadolu, Ayanlığın Anadolu coğrafyasında uygun bir yayılma alanı bulduğu yerlerden biridir. Bölge genelinde irili ufaklı pek çok güç odağı bulunmakla birlikte, Cihanoğulları bölgenin iç kısmında, Aydın ve çevresinde etkin olmuş önemli bir ailedir. Ailenin tarihi hakkında bugüne kadar kapsamlı bir araştırma yapılmamakla birlikte, Cihanoğulları'nın geç dönem Osmanlı Mimarisi dâhilinde bölgede inşa ettikleri yapılar ve üstlendikleri misyon, Ayda Arel tarafından açıklanmaya çalışılmıştır (Arel, 1993). Aydın Merkez, Nazilli ve Koçarlı üçgeninde etkin olan aile fertleri, özellikle Aydın kent merkezinde çok sayıda yapı inşa ettirmişlerdir. Bu yapıların en önemlisi ve tanınanı, şüphesiz Aydın Merkez Güzelhisar Mahallesi'nde yer alan Cihanoğlu Abdülaziz Külliyesi'dir (Şekil 1). Batılılaşma Dönemi Osmanlı Mimarisi içerisinde önemli bir yeri olan yapıyı 1907 senesinde ünlü İngiliz seyyah ve ajan Gertrude Bell'de ziyaret etmiştir (Şekil 2). Cami, Medrese, Çeşme-Sebil ve Sarnıçtan (Sarnıç olduğu düşünülen yapının kimliği hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Muzaffer Yılmaz yüksek lisans tezinde yapıyı Sarnıç; Şükrü Tül ise kitabında hamam olarak değerlendirmiştir (Yılmaz, 2010; Tül, 2013). Oluşan külliye dışında Cihanoğulları, sıcak bir iklimin hüküm sürdüğü Aydın'da çok sayıda su yapısı da inşa ettirmişleridir. 17. Yüzyılda kente gelen Evliya Çelebi, şehirde 200 çeşme olduğundan bahsetmektedir (Çelebi, 1963). Farklı yapı türlerine sahip bu su yapıları içerisinde ilginç bir mimari tasarıma sahip olan çeşme-sebiller önemli bir yapı grubunu oluşturmaktadır.

Genel bir su sağlama sisteminden gelen suyun, kamunun kullanımına sunulduğu yapılara çeşme denilmektedir (Sözen ve Tanyeli, 2005). Çeşme kelimesi, Farsça'da göz anlamında kullanılan "çeşm" kelimesinden gelmekle birlikte, 13. ve 14. yüzyıllarda çeşme yapılarını nitelemek için "ayn" ve "sikaye" isimleri de kullanılmıştır (Eyice, 1993). Sebil, Arapça yol anlamına gelmekte olup mecazi olarak ise, hayır için yapılmış, parasız su dağıtılan, etrafı parmaklıklarla çevrelenen ve ekseriyetle üzeri kubbe ile örtülen binalara sebil adı verilmektedir (Pekalın, 1983). Farklı fonksiyonları olan çeşme ve sebillerin bir arada inşa edildiği örneklerde olmakla birlikte, bir arada inşa edilen bu tip yapılara ilk olarak 17. yüzyılda rastlanmaktadır (Pilehvarian, 2002). İstanbul'da bu şekilde edilmiş çok sayıda çeşme bulunmakla birlikte, örneklerin çoğunda ya çeşmeler sebil yapısının, ya da sebiller çeşme yapısının bünyesinde çok cepheli yapılar olarak yer almışlardır.

Cihanoğlu Abdülaziz Çeşme-Sebili

Çeşme ve sebilden müteşekkil yapı, Aydın İli Merkez İlçe Köprülü Mahallesi Çankaya Caddesi üzerinde, Cihanoğlu Külliyesi'nin güneyinde, külliyenin cami duvarı ile revaklı galeri kısmının kesiştiği yerde bulunmaktadır (Şekil 3).

Dikdörtgen bir plan şemasına sahip olan çeşme 3.00 m. genişliğinde, 5.00 m. yüksekliğindedir. (Şekil 4-5). Çeşmenin 1.80x1.60 m. ölçülerinde olan üzeri içten beşik tonoz dıştan ise kurşun kaplamalı düz tavan ile örtülü hazne kısmına, sebilin batı tarafına sonradan açılmış olan bir kapıyla geçilmektedir (Şekil 6). Çeşmenin güneye bakan ana cephesinin köşelerinde tuğla sütunceler bulunmaktadır. Sütuncelerin arasında sepet kulplu kemer ve aynalık kısımlarını çevreleyecek şekilde içbükey profilli bir silme yer alır. Güney cepheden 0.45 m. çıkıntı yapan yalak tek gözlü olup, çeşme sekileri yalağın doğu ve batı köşelerindedir. Çeşmenin ayna taşı mermerden olup dört lülelidir. Ayna taşının 0.35 m. üzerinde yuvarlak kemerli taslık kısmı bulunmaktadır. Taslık kısmının yer aldığı nişin üzerinde çeşmenin altı satırlık kitabesi yer almaktadır. Çeşmenin köşe sütuncelerinin üzerine, yukarı doğru genişleyen ve dört tuğla dizisinden oluşan başlıklar yerleştirilmiştir. Başlıkların üzerine düz bir silme oturmakta ve silmenin üzerinde, kademeli bir şekilde iç içe geçmiş üç sivri kemerli bir alınlık kısmı bulunmaktadır.

Çeşmenin doğusunda yer alan sebil kısmı da çeşme gibi tuğladan inşa edilmiştir. Yapının güneye bakan ana cephesi, zeminden 0.10 m. yükseltilmiştir. Sebilin ana cephesinde, iç içe kademeli (içte sivri dışta yarım daire formlu) şekilde, yan yana iki kemer, cephede 0.40 m. derinlik oluşturmakta olup, mermer bir konsola oturmaktadır. Büyük bir niş görünümündeki bu alanın her iki köşesi, içbükey profilli bir silme şeklindedir. Bu silmeler zeminde bulunan üçgen formda mermer sekilerden başlamakta ve yukarıda sebil kemerinde sonlanmaktadır. Sebilin ana cephesinde, 0.75 m. ölçülerinde iki adet madeni şebekeli pencere ve ortalarında 0.70 m. genişliğinde bir giriş açıklığı bulunmaktadır. Sebil kısmının pencere şebekeleri özgün olup lokmalı tiptedir. Duvar kalınlığı 0.70 m. olan ve üzeri, tromplarla taşınan bir kubbe ile örtülü olan sebilin içi 2.63x3.08 m. ölçülerindedir. İç kısmın doğu duvarında 0.42 m. genişliğinde, 0.26 m. derinliğinde, batı duvarında, 1.32 m. genişliğinde, 0.60 m. derinliğinde iki adet niş mevcuttur (Şekil 7). Ayrıca sebilin batı duvarında, çeşmenin hazne kısmına geçiş sağlayan 0.46 m. genişliğinde bir açıklık yer almaktadır.

Yapı, Aydın'daki en ihtişamlı su yapılarından biri olmakla birlikte, il genelindeki diğer çeşme ve çeşme-sebil yapıları bir bütün olarak düşünüldüğünde zengin sayılabilecek bir süsleme kompozisyonuna sahiptir. Süsleme açısından daha yalın olan çeşme kısmı: ayna taşı üzerinde bulunan yarım daire şeklindeki sathi kabartma içerisinde yer alan rozet tarzı motiften oluşmaktadır. Yapının sebil kısmı cephe tasarımıyla diğer tüm Aydın çeşme-sebillerinden ayrılır. Giriş cephesinde mermer kapı lentosu, zemin oyma tekniğinde yapılmış, yatay bir baklava dilimi şeklinde tasarlanmış olup, motifin köşelerine akantuslar yerleştirilmiştir (Şekil 8). Ayrıca kapı ve pencere lentoları üzerinde yer alan 2.20x0.70 m. ölçülerinde mermer bir plaka beş panoya ayrılmış, doğu ve batıdaki ikişer sıra mermer pano üzerine, kapı lentosunda görülen tasvirin dikey bir versiyonu uygulanmıştır. Ortadaki pano diğerlerine nazaran daha geniş tutulmuş olup üzerinde kabartma tekniğinde yapılmış yuvarlak kemerli perde tasviri yer almaktadır.

Çeşme-Sebil'in inşası ile ilgili bilgi verecek birden fazla somut verinin bulunması, yapının inşa süreci ve inşa edilmiş şeklinin belirlenmesi açısından bir sorun meydana getirmektedir. Çeşme üzerinde yer alan kitabede, yapının H.1197/M.1784 yılında, Cihanoğlu Abdülaziz Efendi tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır.

مرامي صاحب الخير والحسنات
انالحسنات يزحبالسنيات
بنا ايتديبوسبيلي رضا الله
در كححنده قبول ايده تعا لئالله
جحان زاده الحاج عبدالعزيز
عليه رحمتالله الملك اعزير سنة 1197

- 1-Meramı Sahibü'l-hayr ve'l-hasenat
- 2-İnnel Hasenat yüzehhibine's-seyyi'at
- 3-Bina itdi bu sebili rıza en lillah
- 4-Dergâhında kabul ide ta'ala Allah
- 5-Cihanzade el-hac Abdul-'aziz
- 6-Aleyhi Rahmetullah el-mülkül-aziz sene 1197

Yapının kitabesinin çeşme üzerinde yer alması, ancak yazıt üzerinde sebil kelimesinin geçmesi, yapının bir bütün olarak düşünüldüğü ile açıklanabilse de konu ile ilgili farklı görüşlerde bulunmaktadır. Ayda Arel bir vakfiye kaydından hareketle, sebil kısmının Abdülaziz Efendi'nin ikinci hanımı olan Ümmühan Hatun tarafından yaptırıldığını yazmaktadır (Arel, 1999). Şükrü Tül ise 2011 yılında yayınladığı Ümmühan Hanıma ait vakfiye kaydında, sebilin Hacı Abdülaziz Efendi tarafından yaptırıldığı yazmaktadır (Tül, 2011). Bu ikileme bağlı olarak her iki vakfiyede geçen şahısların/mekânların aynı kişiler/yapılar olmadıkları düşünülse de, kişilerin künyeleri ve yapıların konumları birbirileri ile örtüşmektedir. Ayrıca yapının kitabesinden hareketle, sebil kısmının Abdülaziz Efendi tarafından yaptırıldığı kesindir. Bu karmaşıklığın temel problemi muhtemelen yapıların bir bütün olarak (çeşme-sebil) inşa edilmesi ve sadece sebil diye adlandırılmasıdır (Nitekim gerek kitabede, gerekse vakfiye örneklerinde çeşme ismi geçmemektedir). Bu bilgilere ilave olarak Aydın'daki çeşme-sebil geleneği de düşünüldüğünde, çeşme ve sebil kısmının tek bir yapı olarak bir arada inşa edildiği ve sebil olarak adlandırıldığı söylenebilir. Çeşme ve sebilin müteşekkil, bu tip bir yapı oluşumunun nadir görülmesi, farklı araştırmacıların yapıların kimliğini tespit etmesini bile zorlaştırmaktadır. Zira Baha Tanman, Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisindeki Cihanoğlu Külliyesi maddesinde çeşme-sebil kısmını, türbe-sebil olarak tanımlamıştır (Tanman, 1993). Tanman'ın bu tanımlamasında, bölgedeki çeşme-sebil geleneğinin tam olarak bilinmemesinin etkisi büyüktür.

Tüm bu veriler bir bütün olarak düşünüldüğünde, çeşme-sebil yapısını, çeşme üzerinde yer alan kitabeden hareketle H.1197/M.1784 yılına tarihlemek mümkündür.

Atike Hanım Çeşme-Sebili

Çeşme ve Sebilden müteşekkil yapı, Aydın İli Merkez İlçe Pınarbaşı Mahallesi, Sakarya Caddesi üzerinde bulunmaktadır (Şekil 9).

Yapının tuğla malzeme ile inşa edilen çeşmesi 3.30 m. genişliğinde 2.55 m. yüksekliğindedir (Şekil 10-11). Çeşmenin üzeri içten beşik tonoz dıştan ise düz tavan ile örtülü olan hazne kısmı, 2.34x2.44 m. ölçülerindedir. Çeşmenin güneybatıdaki ana cephesi dikdörtgen bir forma sahip olup, köşelerinde tuğladan sütunceleri bulunmaktadır. Başlıkları olmayan sütunceler saçak seviyesine kadar yükselmektedir. Ana cephede sütuncelerin iç kısmında, sathi sivri çeşme kemerini, alınlık ve aynalık kısımlarını içine alacak şekilde cepheyi çevreleyen içbükey profilli bir silme yer alır. Çeşmenin yalağı, zemin kotunun zamanla dolmasıyla toprak altında kalmıştır. Çeşme sekilerinden ise, sadece doğu yönündekinin bir kısmı zemin kotunun üzerinde kalabilmiştir. 0.40x0.50 m. ölçülerindeki mermer ayna taşı çift lüleli olup, geometrik ve bitkisel motiflerle süslenmiştir. Ayna taşının 0.15 m. üzerinde dilimli sivri kemerli bir taslık kısmı yer almaktadır. Sivri çeşme kemerinin üzerinde, alınlık kısmında 0.40x0.42 m. ölçülerinde bir kitabe haznesi bulunurken, yapının kitabesi mevcut değildir. Günümüzde tahrip olmuş olsa da, yapının eski fotoğraflarından saçak kısmının düz bir silmeyle hareketlendirildiği anlaşılmaktadır.

Çeşme gibi tuğladan inşa edilen sebilin güneybatıdaki ana cephesi, 3.10 m. genişliğinde, 3.20 m. yüksekliğindedir. 0.24 m. genişliğindeki içbükey bir silme cepheyi üç yönden çevrelemektedir. Cephenin ortasında 0.76x0.55 m. boyutlarında madeni şebekeli bir sebil penceresi bulunmaktadır. Yapının şebekeleri özgün olup yarmalı tiptedir. Pencere lentosu üzerinde sivri kemerli sathi bir niş cepheye hareket kazandırmaktadır. Sebilin saçak kısmı üzerinde, köşelerde, baca formunda mimari öğeler yer almakta olup eski fotoğraflardan bu öğelerin sembolik minareler oldukları anlaşılmaktadır (Şekil 12). Yapı bu yönüyle Aydın Fatma Hanım Sebil-Sıbyan Mektebine oldukça benzemektedir (Şekil 13). Yapının batı cephesinde 0.75x0.55 m. ölçülerinde bir pencere daha mevcut olup, lento üzeri sivri kemerli sathi bir nişle hareketlendirilmiştir. Duvar kalınlığı 0.60 m. olan sebilin kuzeydoğu cephesinde, 0.65. m. genişliğinde bir giriş açıklığıyla sebilin içerisine girilmektedir. Yapının içi 2.80x2.41 m. ölçülerindedir. İç kısımda kuzeydoğu duvarında, 1.00 m. genişliğinde, 0.37 m. derinliğinde bir niş bulunmaktadır. Ayrıca batı duvarında 0.90 m. genişliğinde, çeşme haznesine açılan bir pencere yer alır. Sebilin üzeri tromplarla taşınan bir kubbe ile örtülüdür (Şekil 14).

Süsleme açısından son derece yalın olan çeşme-sebil yapısının çeşme kısmının ayna taşı üzerinde bulunan çarkıfelek motifi, yapıdaki yegâne süs unsurudur. Bir kısmı toprak altında kalan ve büyük oranda tahrip olan ayna taşında, 2 adet çarkıfelek motifi ile lüle deliği kısmen seçilebilmektedir (Şekil 15).

Üzerinde herhangi bir kitabesi olmamasına rağmen, vakfiye kayıtlarına bağlı olarak çeşme-sebilin, H.1202/M.1787 tarihinde, Cihanoğlu Abdülaziz Efendi'nin ilk eşi Atike Hanım tarafından yaptırıldığını söylemek mümkündür (Arel, 1993). Yapının doğu ve güneyine doğru devam eden yapı ve künk izleri, mevcut çeşme-sebil yapısının evvelce başka bir yapı grubu içerisinde, belki de küçük bir külliye dâhilinde yer aldığını düşündürmektedir.

Değerlendirme

Birbirine eş büyüklükte iki mekândan oluşan her iki çeşme-sebil yapısı da, bu yönüyle Aydın'da yer alan diğer çeşme-sebil yapılarına benzemektedir (Şekil 16). Tuğladan inşa edilen her iki yapının da çeşme kısımları depolu olmakla birlikte, depo kısımlarının üzeri tonoz örtülüdür. Gerek Cihanoğlu Abdülaziz gerekse Atike Hanım çeşme-sebillerinin sebil kısımları kare planlı olup, her iki mekânında üzeri tromplarla taşınan tuğla kubbeler ile örtülmüştür.

Anadolu'nun genelinde bu tip çeşme-sebil yapılarına rastlanmamakla birlikte, İzmir ve İstanbul'daki eserlerde belli yönleriyle Aydın'daki örneklerden ayrılmaktadır. İstanbul ver İzmir'de, çeşme ve sebillerin bir arada fakat

ayrı iki mekân olarak tasarlandığı bazı örnekleri de görmemize rağmen, bu tip örneklerdeki çeşmelerin büyük bir çoğunluğu ya duvar çeşmesi ya da meydan çeşmesi şeklindedir (Şekil 17-19). Aydın'da, bir arada inşa edilen çeşme ve sebil örneklerinde ise, çeşme ve sebiller birbirinden bağımsız iki ayrı yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Aydın'daki bu tip çeşme ve sebilleri İstanbul ve İzmir örneklerinden ayıran bir diğer farkta, depolu tipte inşa edilmeleri ve bir taraftan da herhangi bir yapıyla doğrudan organik bağlarının olmamalarıdır.

Mimari olarak kendine has özellikler gösteren yapılar, süsleme özellikleri itibarıyla ise, dönemin genel teamülünü yansıtmaktadır. Özellikle Cihanoğlu Abdülaziz Çeşme-Sebili'nde görülen ve geç dönem özellikleri gösteren perde motifi, döneme ait pek çok su yapısında görülen bir süsleme ögesidir (Şekil 20-23). Atike Hanım Çeşme-Sebili'nin ayna taşında görülen çarkıfelek motifleri ise, Türk İslam Sanatı'nın hemen hemen tüm evrelerinde kullanılmış bir motif olmakla birlikte, ayna taşlarında servi ağacı motifi kadar rağbet görmemiştir. Ayna taşının devşirme bir malzeme olabilme ihtimalide mevcut olmakla birlikte, mimari ögenin zemin kotu altında kalması, böyle bir tespiti mümkün kılmamaktadır.

Sonuç

Osmanlı Mimarisinde batılı tesirler kendini ilk olarak su yapılarında göstermeye başlamıştır (Arık, 1999). Gerek bir arada gerekse ayrı ayrı inşa edilen çok sayıda çeşme ve sebil, 18. ve 19. yüzyıllarda sanattaki değişimin en iyi görülebildiği yapı gruplarından birini oluşturmaktadır. Durum başkent İstanbul'da böyle olduğu gibi, Anadolu içinde geçerli olmakla birlikte, özellikle sıcak iklimin hüküm sürdüğü topraklarda, bu dönem aralığı içerisinde çok sayıda su yapısı inşa edilmiştir.

Aydın Eyaleti, Tanzimat'ın getirmiş olduğu, mali, idari ve askerî yeniliklerin uygulama alanlarından (Çadırcı, 1991). Bu, yeniliklerin uygulama alanı olan eyaletin, ister istemez dönemin kendine özgü yeni mimari denemelerinin de uygulama sahası olmasını beraberinde getirmiştir. Nitekim Aydın Cihanoğlu Camii'nin, ilk barok cami olan İstanbul Nuru Osmaniye Camii'nden sadece bir sene sonra inşa edilmiş olması, bu görüşü doğrular mahiyettedir.

Aydın'da Cihanoğulları tarafından yaptırılmış olan iki adet çeşme-sebil yapısının konu edildiği bu çalışmayla, hem dönem mimarisindeki değişimler vurgulanmış hem de bu değişim paralelinde yapıyı artan iki adet su yapısının tanıtımı yapılmıştır. Ayrıca Aydın'da kendine has bir gelişim bulan çeşme-sebil mimarisi üzerinde durulmuş ve bu yapıların aynı döneme ait diğer örneklerle olan farkları irdelenmeye çalışılmıştır.

Şekil 1. Aydın Cihanoğlu Külliyesi

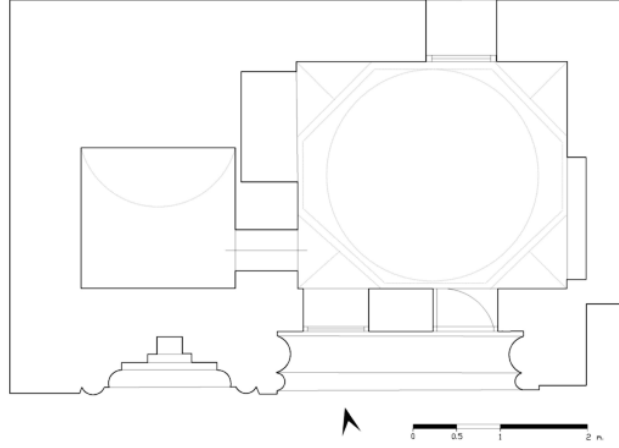

Şekil 2. Aydın Cihanoğlu Külliyesi Medrese ve Şadırvanı ile Dış Kısımdaki Revaklı Galeri
Gertrude Bell 1907-1909 (gertrudebell.ncl.ac.uk)

Aydın'da Cihanoğullarına ait İki Su Yapısı: Cihanoğlu Abdülaziz ve Atike Hanım Çeşme-Sebili

Şekil 3. Cihanoğlu Abdülaziz Çeşme-Sebili Genel Görünüş

Şekil 4. Cihanoğlu Abdülaziz Çeşme-Sebili Plan

Şekil 5. Cihanoğlu Abdülaziz Çeşme-Sebili Görünüş

Şekil 6. Cihanoğlu Abdülaziz Çeşme-Sebili Üst Örtü

Şekil 7. Cihanoğlu Abdülaziz Çeşme-Sebili Sebil Kısmı Üst Örtü ve Kubbe Geçiş Elemanları

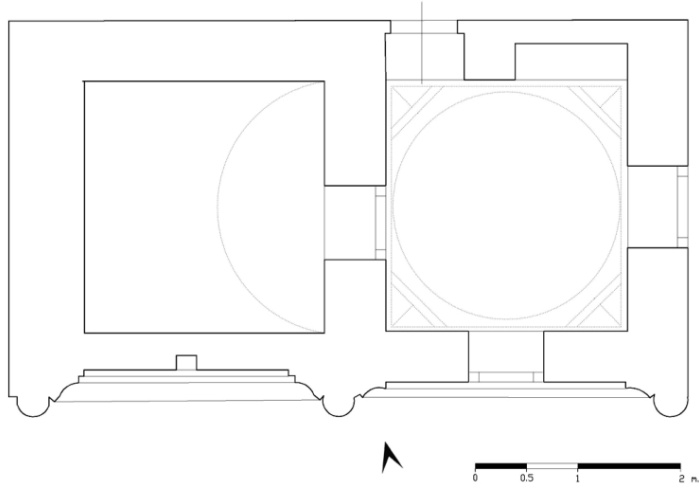

Şekil 8. Cihanoğlu Abdülaziz Çeşme-Sebili Sebil Kısmı Süslemeli Alan

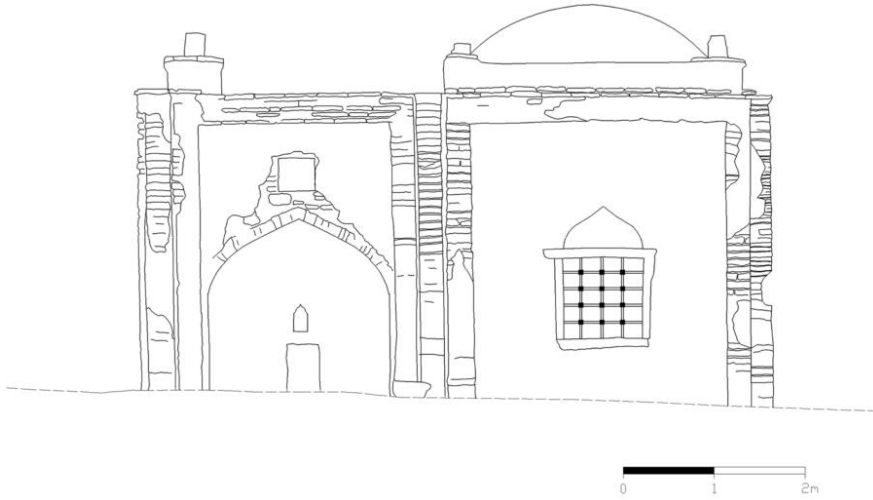
Aydın'da Cihaoğullarına ait İki Su Yapısı: Cihanoğlu Abdülaziz ve Atike Hanım Çeşme-Sebili

Şekil 9. Atike Hanım Çeşme-Sebili Genel Görünüş

Şekil 10. Atike Hanım Çeşme-Sebili Plan

Şekil 11. Atike Hanım Çeşme-Sebili Görünüş

Şekil 12. Atike Hanım Çeşme-Sebili ve Sahte Minare Uygulaması (Tarihsiz)

Şekil 13. Aydın Fatma Hanım Sebil-Sıbyan Mektebi

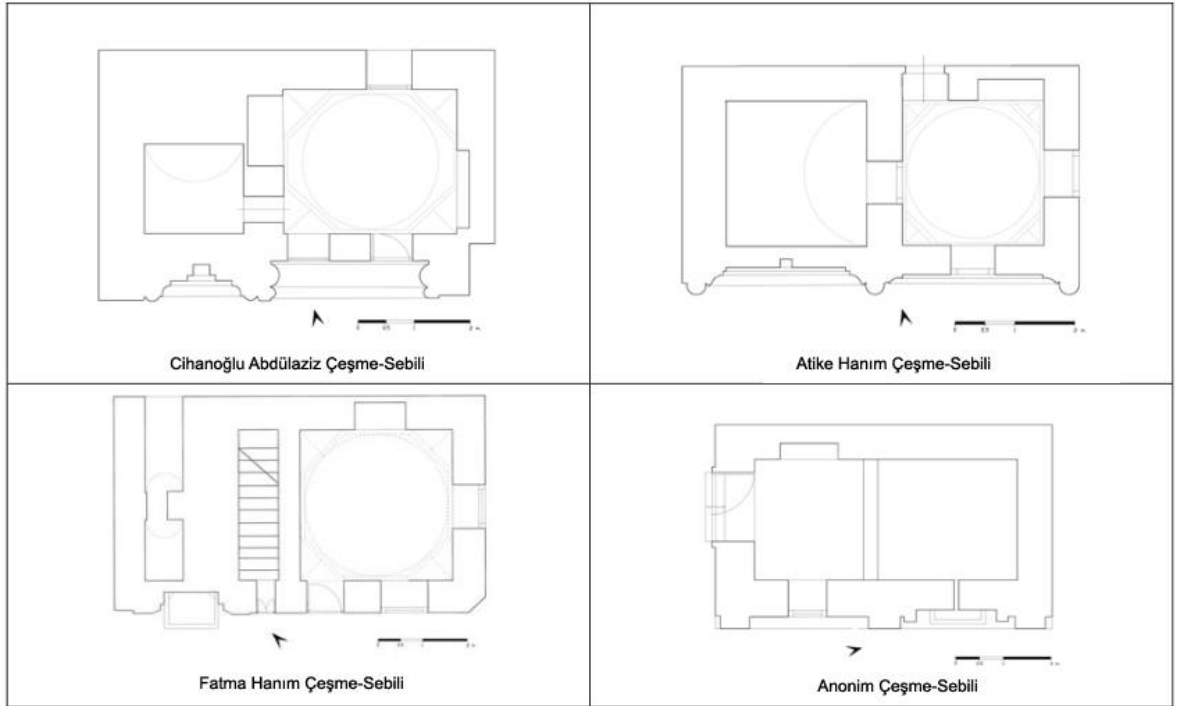

Şekil 14. Atike Hanım Çeşme-Sebili Sebil Kısmı Üst Örtü ve Kubbe Geçiş Elemanları

Aydın'da Cihanoğullarına ait İki Su Yapısı: Cihanoğlu Abdülaziz ve Atike Hanım Çeşme-Sebili

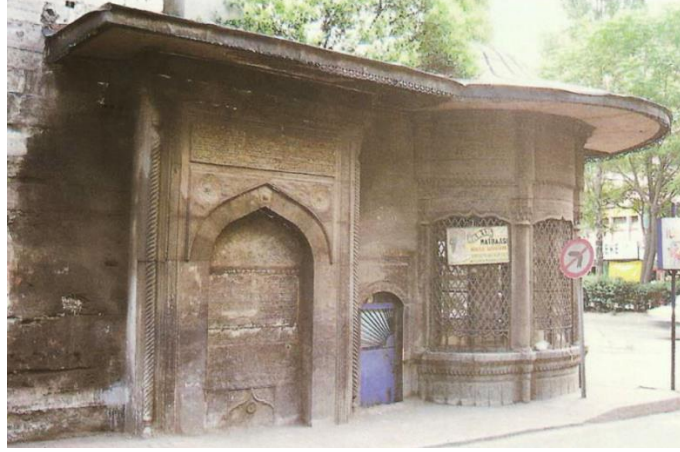
Şekil 15. Atike Hanım Çeşme-Sebili Ayna Taşı ve Ayna Taşı Yüzeyinde Yer Alan Çarkifelekler

Şekil 16. Aydın Çeşme-Sebil Planları

Şekil 17. İstanbul Sultanahmet Çeşmesi

Şekil 18. İstanbul İbrahim Paşa Sebili (Nuran Kara Pilahvarian, Nur Urfalıoğlu, Lütfi Yazıcıoğlu'ndan)

Şekil 19. İzmir Dönertaş Sebili (Gül Geyik'ten)

Aydın'da Cihanoğullarına ait İki Su Yapısı: Cihanoğlu Abdülaziz ve Atike Hanım Çeşme-Sebili

Şekil 20. İzmir Dönertaş Sebili

Şekil 21. İzmir Gaffarzade Sebili (Gül Geyik'ten)

Şekil 22. Aydın Koçarlı Cihanoğlu Camii Şadırvanı

Şekil 23. Koçarlı Cihanoğlu Camii Haziresinden Bir Mezar Taşı

Kaynaklar

1. Akdağ, M. 1963. Osmanlı Tarihinde Ayanlık Düzeni Devri 1730-1839. Tarih Araştırmaları Dergisi, 8(14):51.
2. Arel, A. 1993. Aydın ve Yöresinde Bir Ayan Ailesi ve Mimarlık: Cihanoğulları. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Problemler Araştırmalar Tartışmalar, (I. Uluslararası Tarih Kongresi Bildirileri), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Ankara, s.184-221.
3. Arık, R. 1988. Batılılaşma Dönemi Anadolu Tasvir Sanatı. Kültür Bakanlığı, Ankara.
4. Arık, R. 1999. Batılılaşma Dönemi Türk Mimarisine Bir Bakış. Osmanlı Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları, 10, s.259.
5. Çadircı, M. 1991. Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları. TTK, Ankara, s.190.
6. Evliya Çelebi. 1968. Seyahatname. 9-10, Üçdal Neşriyat, İstanbul, s.69.
7. Eyice, S. 1993. Çeşme. Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Diyanet Vakfı Yayınevi, 8, İstanbul, s.277.
8. Özkaya, Y. 1994. Osmanlı İmparatorluğu'nda Ayanlık. TTK, Ankara, s.99.
9. Pekalın, Z. 1983. Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I-II. MEB, Ankara, s.120-135.
10. Pilehvarian, K. N. 2002. Osmanlı Çeşme Mimarisi. Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları, 12, Ankara, s.248.
11. Sözen, M. ve Tanyeli, U. 2005. Sanat Kavramı ve Terimleri Sözlüğü. Remzi Kitabevi, İstanbul, s.58.
12. Tanman, B. 1993. Cihanoğlu Külliyesi. Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Diyanet Vakfı Yayınevi, 7, s.543.
13. Tül, Ş. 2013. Bitek Toprak Üzerinde Aydın. Ege Yayınları, İstanbul, s.152.